

Bernard Szczech

**Ferdynand III, król Czech i Węgier,
potwierdza przywileje miasta Woźniki
oraz nadaje nowe prawa
(25 kwiecień 1631)**

Katowice 2000

Bernard Szczech

**Ferdynand III, król Czech i Węgier,
potwierdza przywileje miasta Woźniki
oraz nadaje nowe prawa
(25 kwiecień 1631)**

**Katowice
2000**

Wydawca: Biblioteka Śląska w Katowicach

Komitet Wydawniczy:

prof. dr hab. Jan Malicki – przewodniczący

mgr Magdalena Skóra – zastępca przewodniczącego

mgr Zbigniew P. Szandar – sekretarz

Druk:

Dział Wydawniczo – Poligraficzny Biblioteki Śląskiej

Nakład: 150

Wydanie: 1

ISBN 83-87849-36-7

Woźniki to miasteczko, malowniczo położone na skraju lublinieckich lasów, wtłoczone w północno – wschodni narożnik górnośląskiej granicy. Miasto, które liczbą ludności jak i ekonomicznym potencjałem nie może się równać z innymi górnośląskimi ośrodkami miejskimi, natomiast swoimi, sięgającymi czasów średniowiecza, bogatymi i burzliwymi dziejami, a także wkładem w dorobek śląskiej, jak i polskiej kultury, może imponować.

Jako wioska osadzona na śląsko-małopolskim pograniczu, Woźniki (Voznici) pojawiły się w zapisach dokumentów już w początkach XIII wieku.¹ W końcu XIII lub początkach wieku XIV uzyskały prawo targu. Związane było to z poprowadzeniem w pobliżu Woźnik granicy, pomiędzy księstwem opolskim a księstwem bytomskim. Nastąpiło to najwcześniej po roku 1281, roku śmierci Władysława, księcia opolskiego, a w jej konsekwencji, podziału jego dziedziny pomiędzy książęcych synów.² Oddzielenie obszaru Boronowa, Lubszy i Woźnik, osad powiązanych wcześniej z kasztelanią bytomsko-siewierską, granicą od najbliższej położonej osady targowej jaką był Siewierz, wymusiło powstanie na tym terenie lokalnego ośrodka targowego. Wybór padł na Woźniki, jako że zaistniała tam, na przebiegającym przez wspomniany obszar szlaku handlowym, wzmiankowana raz jedyny, w dokumencie z 1310 roku, stacja celna.³

Nadgraniczne położenie, jakkolwiek korzystne w wymianie handlowej, stwarzało jednak niebezpieczeństwo zbrojnych najazdów, nie tylko w przypadku zaistnienia między państwowych konfliktów.

¹ W roku 1206, Fulko, biskup krakowski dokonał wymiany swojej wsi Kampino, znajdującej się w diecezji wrocławskiej, na wieś Wawrzyńczyce, położoną w diecezji krakowskiej, należąca do Gerarda, opata zakonu św. Wincentego we Wrocławiu, jednocześnie dodaje dziesięcinę ze wsi Woźniki (Voznici) oraz dopłaca 20 grzywien srebra. Zobacz: Grünhagen C.: *Regesten zur schlesischen Geschichte. CDS VII*. Breslau 1884 s. 86 nr 102 a.

² Próby przypisywania Woźnikom, szczególnie przez Ludwika Musioła, aktu nadania praw miejskich przez Władysława, księcia opolskiego w 1270 roku, nie znajdują potwierdzenia w rzeczywistości. Liczne dokumenty spisane w wieku XIV określają Woźniki jako wioskę.

³ „Bolezlaus, Herzog von Oppeln, verkauft mit Zustimmung seiner Kinder, des erstgeborenen Bolko, eines zweiten Bolko und des jüngeren Albert, der Burgern von Breslau den Fusszoll, welchen Fussgänger zu zahlen pflegten in den Städten und dem ganzen Bezirk seines Oppelner Landes, nämlich in Opol, Surgost, Lewin, Crapicz, Wosnik, Lubin und Rosenberg, oder wo immer herzoglicher Zoll erhoben zu werden pflegt, um 100 M(ark) königl. Pfennige, so dass fortan jedes Fussgänger oder Führen eine carruca, wofern derselbe nicht Waaren über 10 M(ark) königl. Pfennige mit sich führt, zollfrei sein soll.” Grünhagen C., Wutke C.: *Regesten zur Schlesischen Geschichte. CDS. XVI*. Breslau 1892 s. 178 nr 3157.

Dokument Bernarda, księcia opolsko - strzeleckiego z 3 kwietnia 1454 roku, przywilejem, którym to książę odnowił Woźnikom prawa miejskie, wspomniał zaistniałą w nieodległej ówczynie przeszłości sytuację, gdy to mieszczanom woźnickim: „... przez nieprzyjaciół wojennym sposobem został zabrany list, przywilej miasta tegoż Woźniki, razem z innymi rzeczami, i [oni] nie mogli odzyskać go w żaden sposób. ...”⁴

W cytowanym dokumencie znajduje się jednak intrygujące nas sformułowanie: „... Pragnąc wreszcie pocieszyć obywateli wspomnianego miasta, naszą specjalną łaską, **dajemy im wszelką wolność i prawo niemieckie**, jakie takowe w swych sposobach, punktach i artykułach tego wymaga i żąda, a z jakich korzystają i cieszą się inne nasze miasta, **to im nadaliśmy**, daliśmy i przekazaliśmy, **a także nadajemy**, dajemy i przekazujemy brzmieniem niniejszego pisma, aby trwało to na wieczne czasy. ...”⁵

Czyżby to dopiero książę Bernard nadał prawo miejskie dla Woźnik? Jeżeli tak, to „mógł” tego dokonać najwcześniej w roku 1382, lub co też sugeruje dokument, to dopiero on wyposażył miasto w pełnię praw, nadając lub przenosząc Woźniki na prawo niemieckie. Dodać należy w tym miejscu także informację księdza Zgorkowica, proboszcza woźnickiego, który w 1664 roku, wspominał w swoich zapiskach, że kościół św. Katarzyny zbudowano po zniesieniu starego i wznoszeniu nowego miasta Woźniki. Miało to mieć miejsce przed 200 laty, czyli krótko po wystawieniu dokumentu księcia Bernarda w 1454 roku:

*„Post diligenter inquisitionem nullis indicys deprehendere potui quandonam et quo haec ecclesia extructa sit probabile tamen est ante ducentos annos, eo tempore, quo destructa illa antiqua ciuitate haec noua extrui et aedificari caepit.”*⁶

Wcześniej, około 1437 roku książę Bernard podarował Woźniki Piotrowi z Lubszy, swojemu kanclerzowi. Ten, jak wiadomo z dokumentu księcia Bernarda (1454), wyłączył z Woźnik wieś Ligotę i przyłączył ją do swoich lubuszeckich dóbr. Po śmierci Piotra, która nastąpiła przed dniem 7 marca 1440

⁴ Szczech B.: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko - strzeleckiego nadany dla Woźnik dnia 3 kwietnia 1454 roku*. Zabrze 1997 s.10.

⁵ „*Volentes denique prefate Civitatis cives speciali nostra gracia fore consolatos, ipsis et eorum successoribus omnem libertatem et Jus Teutonicum prout in suis modis, punctis et articulis expostulat et requirit et prout eo cetera nostre Civitates gaudent et fruuntur, dedimus, donavimus et contulimus, damus, donamus et conferimus tenore presencium temporibus perpetuis duraturum.*” Tamże s. 11.

⁶ „*Po pilnych poszukiwaniach nie mogłem natrafić na żadne wiadomości, kiedy i przez kogo został zbudowany ten kościół. Prawdopodobnie jednak przed dwustu laty, wówczas, gdy po zniesieniu starego miasta, rozpoczęto budowę tego nowego miasta.*” Szczech B.: *Kościół św. Katarzyny w Woźnikach w zapisach ks. Pawła Jana Zgorkowica z 1664 roku*. Katowice 2000 s.18.

roku, Woźniki przeszły (prawdopodobnie) w posiadanie Jadwigi z Dziewkowic, wdowy po Piotrze, podobnie jak inne miejscowości: Lubsza, Ligota czy bliżej nieznany przysiółek Schedlitz.⁷

Niespełna trzy dziesięciolecia później właścicielką Woźnik była Anna Bodzanowska. *Protokolarz miasta Woźnik* wymienia ją wraz Przedstawem z Lubszy (*Przedslaus heres de Lupsza*), dziedzicem tej jak i sąsiednich wiosek, w zapisie z 19 lutego 1483 roku.⁸ W 1484 roku, dziedzicem Woźnik był już Stanisław Brzezina⁹ z Witosławic koło Koźła, natomiast w latach 1497 – 1498 w dokumentach wzmiankowany był Jan Głambowski (Głambowski) z Czant.¹⁰

W początku szesnastego stulecia (1502), w zapisach *Protokolarza* dwukrotnie pojawiła się bliżej nieznana Anna Brzezina, pani i dziedziczka w Woźnikach (*heres et domina in Vozniky*).¹¹

Kolejna zmiana nastąpiła rok później (1503). Wtedy to w Woźnikach osiadł, wywodzący swoje korzenie z Kamienia Śląskiego, ród Kamieńców. Trzy pokolenia Kamieńców: Szczepan, Jerzy (+1561) oraz Jan z Hieronimem vel Jaroszem (+1588), dzierżyły Woźniki do roku 1595.¹² Po bezpotomnej śmierci ostatnich przedstawicieli tej gałęzi rodu, dobra Woźnik i Ligoty, przeszły w 1596 roku w posiadanie pochodzącej z Kochcic i Lublińca rodziny Kochcickich.¹³

Kochcicy, znakomity górnośląski ród szlachecki, pojawili się w Woźnikach za sprawą Marii¹⁴ z Kochcickich na Kochcicach Kochcickiej, zamężnej Janowi z Kamienia na Woźnikach Kamieńcowi.¹⁵ Po jej śmierci, która nastąpiła około

⁷ Bernard, książę opolski, niemodliński i wielkostrzelecki, dokumentem wydanym 7 marca 1440 roku, potwierdza zapis Mikołaja z Lubszy, Jadwidze z Dziewkowic, wdowie po Piotrze z Lubszy, części spadkowej przypadającej Mikołajowi po swoim zmarłym bracie Piotrze, a mianowicie: wieś i folwark Ligota oraz przysiółek Schedlitz. Zobacz: Weltzel A.: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Rattibor 1882 s. 31.

⁸ Musiał L.: *Protokolarz miasta Woźnik*. Wrocław 1972 s. 52 – 53 nr 2.

⁹ Stanisław Brzezina miał młodszego brata, Szymona ze Strzelec (Opolskich). Zobacz: Wattenbach W., Grünhagen C.: *Registrum St. Wenceslai. Codeks Diplomaticus Silesiae*. VI Breslau 1865 s. 137 nr 414; Szczech B.: *Maria Kochcicka na Woźnikach Kamieńcowa sprzedaje Janowi Englowi z Wrocławia karczmę z gruntem w Woźnikach 23 kwietnia 1599 roku*. Katowice 2000 s. 6

¹⁰ *Protokolarz ...* s. 67 – 68 nr 24; Musiał L.: *Woźniki. Dzieje miasta*. Opole 1971 s. 20; Szczech B.: *Kościół św. Katarzyny w zapisach ...* s. 16; Szczech B.: *Maria Kochcicka ...* s. 6.

¹¹ *Protokolarz ...* s. 71 nr 30 oraz s. 71 – 72 nr 31; Szczech B.: *Maria Kochcicka ...* s. 6 – 7.

¹² Saurma podaje informację, że w 1581 roku urząd sołtysa w Woźnikach kupił Jerzy z Suchej. Zobacz: Saurma von und zu der Jeltsch H.: *Wappenbuch der schlesischen Städte und Städtel*. Berlin 1870 s. 380 – 381

¹³ Musiał L.: *Woźniki ...* s. 33 – 34 ; Pilnaček J.: *Rody stareho Slezska*. Díl VI Jilove u Prahy 1972 s. 3; Szczech B.: *Maria Kochcicka ...* s. 7 – 8.

¹⁴ W literaturze występuje także jako Marianna.

¹⁵ Szczech B.: *Maria Kochcicka ...* s. 8 – 10

1600 roku,¹⁶ Woźniki przeszły w posiadanie Jerzego Fryderyka Kochcickiego, brata Marii z Kochcickich Kamieńcowej.¹⁷

Jerzy Fryderyk z Kochcic na Kochcicach, Lublińcu i Woźnikach Kochcicki piastował w początkach wieku siedemnastego urząd starosty ziemskiego bytomskiego. Zmarł po 5.10.1617 roku, prawdopodobnie w 1618 roku, skoro ksiądz Jan Fox, biskupi wizytator dekanatu bytomskiego, dwukrotnie odnotował zejście Kochcickiego.¹⁸ Ksiądz Fox przekazał także informację, że po śmierci Jerzego Fryderyka, ster gospodarowania w dobrach woźnickich przejęła Barbara z Bebelna Gosławska, wdowa po Kochcickim. Śmierć Jerzego Fryderyka zbiegła się z wybuchem wojny trzydziestoletniej (1618 – 1648), a Kochcicy jako protestanci (kalwini) stanęli w obozie aktywnych przeciwników cesarza. Zaangażowanie to, szczególnie Andrzeja z Kochcic na Kochcicach, Lublińcu i Koszęcinie Kochcickiego, brata Jerzego Fryderyka, w końcowym rozrachunku spowodowało banicję, zaś ich dobra rodowe skonfiskowano.

W 1628 roku, zmuszony był opuścić Woźniki kalwiński pastor, zmieniali się także właściciele tak zwanego Zamku Woźnickiego. Jak zanotował Saurma, w 1632 roku dobra Woźnik zakupiła Elżbieta z Twardawy, żona Baltazara (Balcera) na Lubszy Franckenberga.¹⁹ W 1664 roku, ks. Paweł Jan Zgorkowicz skarżył się tymi słowami na Kochcickich jak i na [Balcera] Franckenberga, protestanta a jednocześnie wielkich zasług wyższego oficera wojsk cesarskich:

„Reszta ról i łąk obszernych, jakie kiedyś fundowane były na uposażenie kościoła, zagrabione i rozprzedane są od bezbożnych heretyków, dziedziców tutejszego dworu, mianowicie od panów Kochcickich i pana Frankenberga, w czasach herezji luterskiej, jaką tutejsza owczarnia Chrystusowa zarażona była przed 30 laty.”²⁰

Około 1636 roku dobra Ligoty i Woźnik zakupił Melchior Ferdynand de Gaschin, który zapoczątkował ponad stu pięćdziesięcioletnią obecność swego rodu w Woźnikach, Ligocie i okolicy.

¹⁶ Saurma datuje jej śmierć na rok 1604. Zobacz: Saurma ... s. 381

¹⁷ Saurma uznawał Jerzego Fryderyka za syna Marii. Tamże s. 381; Zobacz: Igalfy – Igaly L.: *Die Freiherren Kochtitzky von Kochtitz und Lublinitz*. W: *Jahrbuch der Heraldisch – Genealogischen Gesellschaft „Adler”*. Wien 1991 s. 134 – 140; Musiał L.: *Woźniki ...* s. 33 – 34.

¹⁸ Maroń F.: *Materiały źródłowe do dziejów Kościoła w obecnej diecezji katowickiej. Protokół wizytacyjny z 1619 roku*. W: *Śląskie Studia Historyczno – Teologiczne VII* 1974 s. 326, 337.

¹⁹ Saurma ... s. 381;

²⁰ Szczech B.: *Kościół św. Katarzyny ..* s. 14: *„Reliqui agri et prata, quae ampliora in dotem ecclesiae olim fundata fuerunt, direpta et dividenda ab impiis haeticis huius domini haeredibus, nominatim autem a dominis Kochcicky et domino Frankenbergio tempore Haeresis Lutheranae, qua hoc ovile Christi ante triginta annos infectum erat”*

W końcu wieku osiemnastego, w 1799 roku, trzy lata po śmierci Antoniego Jana Nepomucena hrabiego von Gaschin (1796), dobra woźnickie przejął jego brat Franciszek hrabia von Gaschin. On to wraz z bratankiem oraz innymi spadkobiercami, w 1803 roku odstąpił Zamek Woźnicki Karolowi Fryderykowi Wilhelmowi Leopoldowi von Löben.²¹ Kilka lat później, w 1808 roku Woźniki i Ligota znalazły się w rękach Gustawa Adolfa hrabiego Henckel von Donnersmarck a po jego śmierci w 1813 roku, w posiadaniu wdowy po nim, Joanny Eleonory Karoliny von Prittwitz hrabiny von Donnersmarck. Ona to w 1837 roku odstąpiła Ligotę i Woźniki żydowskiemu kupcowi Bernardowi Rosenthalowi.

W 1854 roku kolejnym właścicielem Woźnik został Otto Wilhelm von Zastrow a następnie jego syn Alfred. Krótko jednak pozostawał majątek woźnicki w ich posiadaniu. Niedługo później, bo już w roku 1858, dobra Zamku Woźnickiego (Woźniki, Ligota) powróciły w ręce rodu Donnersmarcków. Przyczynił się do tego Guido hrabia Henckel von Donnersmarck ze Świerklańca, który wykupił Zamek Woźnicki wraz z przyległościami.

* * * * *

Jeszcze w początkach lat siedemdziesiątych, w archiwum ówczesnej Miejskiej Rady Narodowej w Woźnikach, pomiędzy innymi, przechowywany był pergaminowy, siedemnastowieczny dokument wygotowany w wiedeńskiej kancelarii Ferdynanda III, króla Czech i Węgier, przyszłego cesarza niemieckiego.²² Kilkanaście lat później, pergamin zaginął a obecne miejsce jego przechowywania nie jest znane.

Po raz pierwszy na dokument z królewskiej kancelarii zwrócił uwagę ksiądz Augustyn Weltzel, znany górnośląski historyk. Uczynił to w swojej pracy o dziejach Dobrodzienia.²³ Jakkolwiek dokument był tylko pośrednim obiektem jego zainteresowania, to na marginesie wspomnianej pracy podał interesującą nas informację, że z przywileju króla Ferdynanda III z 25 kwietnia 1631 roku, magistrat miasta Opola sporządził *vidimus* w dniu 20 maja 1677 roku. Okazało się także, że z uwagi na niedostępność oryginału, Weltzel zmuszony był korzystać z tegoż widymatu, który w drugiej połowie XIX wieku znajdował się jeszcze, prawdopodobnie w Archiwum w Opolu.²⁴

²¹ Saurma ... s.381

²² Ferdynand III, syn Ferdynanda II, urodzony 13.07.1608 r. w Graz w Styrii, 8.12.1625 król Węgier, 27.11.1627 król Czech, 1636 król rzymski, od 1637 r. cesarz niemiecki. W 1648 roku podpisał pokój westfalski. Zmarł 2.04.1657 roku w Wiedniu.

²³ Weltzel A.: *Geschichte* ... s 35

²⁴ Tamże ... s. 35

Po raz kolejny dokument, tym razem jego oryginał, na światło dzienne wydobył w latach pięćdziesiątych dwudziestego wieku Ludwik Musioł.²⁵ Na podstawie sporządzonego wtedy odpisu wykonanego w formie maszynopisu, jego tekst opublikowany został po raz pierwszy w 1997 roku.²⁶

Opis dokumentu

Oryginał dokumentu spisany został na pergaminie o wymiarach: 78 x 60 cm, z pliką u dołu. Do pergaminu, na różowo – zielono – żółtych, grubo plecionych sznurach, wykonanych z jedwabnych nici, przywieszona była pieczęć królewska, odcisnięta w czerwonym wosku. Przed uszkodzeniem pieczęć zabezpieczona była drewnianą, ozdobnie toczoną puszką, której zakrywające ją wieczko w bliżej nieokreślonej przeszłości zaginęło.

Zawartość dokumentu Ferdynanda III

Mieszczanie woźniccy nauczeni doświadczeniami sięgającymi jeszcze początku piętnastego stulecia, wielokrotnie starali się o potwierdzenie nadanych im w przeszłości przywilejów. Dokument księcia Bernarda, o którym wcześniej wspominaliśmy, pieczętowany był chroniony przez mieszczan, przez ponad sześć stuleci. Po raz pierwszy odpis tegoż przywileju sporządzono po długotrwałym procesie z Kamieńcami, dziedzicami Woźnik.²⁷ Na prośbę woźnickich rajców, 5 lipca 1565 roku, *vidimus* wykonała i potwierdziła rada miejska Lublińca.²⁸

Kolejnym potwierdzeniem praw miejskich Woźnik był dokument Ferdynanda III, króla Czech i Węgier z 1631 roku. Akt ten spisany został w języku niemieckim, z wyjątkiem transumptu przywileju z 1454, którego zapis, podobnie jak i oryginał, sporządzono w języku łacińskim.

Królewski dokument składa się z trzech części: W pierwszej znajduje się intytulacja z formułą dewocyjną oraz kontekst z promulgacją. Część druga obejmuje spisany tekst transumptu, przywileju Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego z 1454 roku. Część trzecia, to dyspozycja, w której król wyposażył miasto w kolejne przywileje: Prawo wyszynku piwa, wina i gorzałki oraz przyznał prawo trzech dni targowych w roku oraz targu tygodniowego w okresie Zielonych Świątek. Dokument kończy eschatokół z koroboracją i datacją.

²⁵ Musioł L.: *Las komunalny miasta Woźniki*. Bytom 1999; Zobacz także: Musioł L.: *Woźniki. Dzieje miasta od czasów najdawniejszych do połączenia z Macierzą w roku 1922*. Opole 1971 s. 17 - 18.

²⁶ Szczech B.: *Przywilej Bernarda ...* s.15 – 18.

²⁷ Musioł L.: *Las komunalny ...* s. 12.

²⁸ Szczech B.: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko-strzeleckiego dla Woźnik z 1454 roku*. Katowice 2000.

Wiedeń, 25 kwiecień 1631 r.

Ferdynand III, król Węgier, Czech, Dalmacji etc., potwierdza przywileje nadane miastu Woźniki przez Bernarda, księcia opolskiego i strzeleckiego oraz nadaje mieszczanom nowe prawa.²⁹

Wir Ferdinand der Dritt von Gottes gnaden zu Ungarn, Bohaimb, Dalmatien, Croatien vnd Slavonien etc. Khonig, Ertzhertzog zu Ossterreich, Hertzog zu Burgundi, Marggraff zu Mahrern, Hertzog zu Lutzemburg und in Schlesien, zu Steyer, Karndten, Crain und Wurttemberg, Marggraff zu Lausnitz, Grave zu Habsburg, Tyrol und Gortz etc. - Bekhennen offentlich mit diesem Brief und thuen khundt allermenniglich - Dass uns N. N. Burgermaister, Rath, Vogt, Geschworne und gantze Gemain der Stadt Woschnigh ain Privilegium von weilendt Hertzog Bernharden, Fursten und Herrn zu Oppeln und gross Strelicz seeligen Angedenkhens, datirt Sontag Judica³⁰ im Ain Tausent Vierhundert vierundfunfczigisten Jahr, in glaubwurdiger Abschrift furgewisen, welches von wortt zu wortt lauttet wie hernach volgt:

In nomine domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Convenit actus hominum, qui vetustate cadunt et succesu temporum in oblivionem labuntur, solidis scriptuarum fundamentis commendare, qui sagaci providencia nullis marcescunt temporibus, sed scriptuarum perhennacione iugi memoria, sine mutatione seruantur; proinde nos Bernhardus³¹

²⁹ Publikowany tekst pochodzi z maszynopisu sporządzonego w przez Ludwika Musioła, którego egzemplarz zachował się w Archiwum Urzędu Miasta i Gminy w Woźnikach. W opracowaniu korzystałem także z własnoręcznych notatek poczynionych w 1974 roku.

³⁰ Błąd w daciejiennej spisanie dokumentu.

³¹ Bernard, książę opolski, niemodliński i strzelecki, syn Bolesława III, księcia opolskiego, i Anny, urodził się pomiędzy 1374 a 1378 rokiem. W 1382 roku wraz z braćmi: Janem, biskupem poznańskim, Bolesławem IV i Henrykiem, przejął po śmierci ojca jego dzielnicę. W sojuszu z Władysławem Opolczykiem wszedł w konflikt z Jagiełłą, zakończony zawarciem pokoju 6 VIII 1396 roku, w wyniku którego utracił na rzecz Spytki z Melsztyna ziemię: lubliniecką i oleską. Ożeniony po 17 VIII 1401 roku z Jadwigą, córką Spytki z Melsztyna, która w wianie ślubnym wniosła utracone przez księcia Bernarda ziemię: lubliniecką i oleską, połączone następnie z uzyskanymi po podziale ojcowizny: Strzelcami i Niemodlinem. Bernard zmarł 2 lub 4 kwietnia 1455 roku.

dei gracia dux et dominus Oppoliensis, Strelitzensis³² etc. significamus tenore presentium, quibus expedit uniueris, praesentibus et futuris praesentium noticiam habituris, quod ad nostram venientes praesenciam fideles nostri consules de Wozniky, querulose declararunt quod literam seu privilegium Civitatis eorum Wozniky ipsis est per inimicos bellicose una cum aliis ipsorum rebus receptum, nec quovismodo ipsius possunt habere restitutionem, nobisque humiliter et propter deum supplicarunt, quatenus ipsis eandem literam seu privilegium innouare et aliam seu aliud dare dignaremur graciose. Nos vero petitionibus eorum tamquam iustis acclinati, cupientesque, ut merito tenemur, terrarum nostrarum augmentum et prefate Civitatis meliorationem, receptisque ad nos viris senibus et fidedignis, quibus privilegium et Jura Civitatis eiusdem Wozniky notum seu nota fuere, ut nobis, que ipsimet non recordaremur, ad memoriam reducerent, facta quoque inter nos diligenti premeditatione ipsum privilegium iuxta pristinum tenorem innovavimus, innovamusque tenore presencium mediante modo tali: Quod prefata Civitas Wozniky habuit et habet in auxilium hereditates scilicet Pyenundz³³ et Swientwoda³⁴ cum omni iure et dominio ab antiquis temporibus; habuit eciam et habet omnes penas judiciales simplices pro se et usibus suis, exceptis, penis magnis puta: homicidii, furti, incendii, violencie et aliis penis cruentatis, de quibus solummodo tertium denarium habuit et habet, duobus denariis pro nobis et nostris successoribus reseruatis. Denique aduocatus ibidem nihil habet facere cum iudicio Civitatis predictae, neque aliquas penas recipere ab hominibus Civitatis vel Civitatem concernentibus predictam, solummodo de suis propriis hominibus pene ipsum advocatum concernebant et concernunt, de simplicibus penis hominum suorum advocatus de bona sua voluntate non e iure interdum dabat partem

³² Strzelce Opolskie, dawne Wielkie Strzelce, miasto położone w środkowej części Górnego Śląska.

³³ Pieniądz - nazwa ról miejskich położonych na pograniczu z gruntami wsi Cynków, znajdującej się w byłym księstwie siewierskim

³⁴ Świętwoda - nazwa ról miejskich znajdujących się za osadą Głazówka, na pograniczu z Gniazdowem i Wojsławicami, wsiami położonymi w dawnym księstwie siewierskim. Role Świętwoda ciągnęły się aż do strumyka zwanego Boży Stok.

scabinis iudicio presidentibus. Que quidem Civitas Wozniki nobis et successoribus nostris annuatim solvebat et solvere fuit et est adstricta decem et septem marcas latorum grossorum, medietatem super festum Georgii³⁵ et residuam medietatem super festum sancti Michaelis Archangeli³⁶ singulis annis; antea tamen dabat nobis et antecessoribus nostris viginti marcas grossorum cum villa Elgot³⁷, sed dum ipsam Civitatem dederamus nobili Petro de Lubscha³⁸ bone memorie, sic ipse pro nostre beneplacido voluntatis villam eandem Elgot cum tribus marcis grossorum census annui ab ipsa Civitate segregavit et in iure suo proprio ut sibi placuit locavit. Prata vero Trzebien³⁹ tenentur nobis et successoribus nostris falcare, quibus sic laborantibus seu falcantibus comedere et bibere dare ab antiquo consuevimus. Item piscinas duas in Malpudew⁴⁰ demittere seu perfodere et viceversa reformare quocienscumque necesse fuerit, sunt astricti. Volentes denique prefate Civitatis cives speciali nostra gracia fore consolatos, ipsis et eorum successoribus

³⁵ Dzień świętego Jerzego przypada 23 kwietnia.

³⁶ W biskupstwie wrocławskim święto Michała Archaniola obchodzono 29 września.

³⁷ Ligota zwana obecnie Woźnicką - wieś położona pomiędzy Woźnikami (2 km) a Lubszą (3 km).

³⁸ Piotr z Lubszy - syn Agaty z Bistrzonowic, dziedziczki Lubszy, brat: (1) Mikołaja (Veldtrup D.: *Prosographische Studien zur Geschichte Oppelns als Herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995 s.151 f, 481, 485.), kanonika opolskiego, pisarza książęcego wzmiankowanego w latach 1446 - 1449, i świadka wystawienia wielu dokumentów od 1418 roku; (2) Jarosława; (3) Janusza vel Pakuscha (CDS VI 171; Weltzel ... s. 26); (4) Katarzyny (Eine andere Teichstatte aus die Erbfrau von Lubscha Agathe von Bistrzonowic mit Ihren Sohne Pakusch und Ihren Tochter Katharina verkauften dem Johann von Falkenberg „Wohlan“ gegen Ihren besitz fur 200 Mark Prager Groschen, was Hertzog Bernhard am 7.01.1407 bestätigte“. Weltzel ... s.26). Piotr z Lubszy wzmiankowany jest w dokumentach, między innymi jako świadek od 1425 roku (CDS VI 173) do 1439 (CDS VI 201). W latach 1430 - 1434 występuje jako notariusz księcia Bernarda (W. Krause, *Piastenurkunden im Herschaftsarchiw Turawa, Kreis Oppeln.. Oppelner Heimatblatt, Jg 10 (1934) nr 1 s. 6*) a w latach 1431 - 1439 wzmiankowany jako pisarz książęcy. Zmarł około 1440 roku (Weltzel ... s.31). Piotr ożeniony był z Jadwigą z Dziekwowic. (Weltzel ... s.31).

Lubsza - miejscowość oddalona 5 km na północny - zachód od Woźnik, przy trasie z Bytomia i Gliwic do Częstochowy.

³⁹ Trzebień - obecnie Strzebień (Strzebień) - wieś położona na północny zachód od Woźnik.

⁴⁰ Mała Panew - rzeka wypływająca ze wzgórz w pobliżu Woźnik, prawy dopływ Odry.

omnem libertatem et Jus Teutonicum prout in suis modis, punctis et articulis expostulat et requirit et prout eo cetera nostre Civitates gaudent et fruuntur, dedimus, donavimus et contulimus, damus, donamus et conferimus tenore presencium temporibus perpetuis duraturum. Harum quibus sigillum nostrum presentibus est appensum testimonio literarum; Actum et datum Strelicz, feria quarta ante dominicam Judica⁴¹, anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, presentibus nobilibus fidelibus nostris dilectis Henrico de Cranzkow,⁴² nostro capitaneo Strelczensi, Jaroslao de Lubscha,⁴³ Johanne Schilhan de Othment,⁴⁴ Bogussio de Zironyowicze,⁴⁵ Nicolao Radomsky,⁴⁶ Nicolao Colmas,⁴⁷ Nicolao Strasseck,⁴⁸ viceadvocato Strelczensi et Conrado Kozlowsky⁴⁹ notario nostro qui presenciam habuit in comisso.

undd Unss darauf unterthenigist angelangt und gebetten, Wir geruheten Ihnen mit allein auss Landfurstlicher macht hieroben einverleibtes Privilegium gnedigist zu confirmiren und zu bestattigen, sondern sie noch daruber mit dreyen Jahr - und ainem Wochenmarckht, auf - und anrichtung der Zunfften wie nit weniger mit dem Wein - Bier - Brandtwein: und Metschankh gnedigist zu fursehen und zu begnaden.

⁴¹ 3 kwiecień 1454 r.

⁴² Henryk de Cranzkow, starosta strzelecki, wzmiankowany w dokumentach od 1439 roku (*CDS VI 200*) do 1450 roku (*CDS VI 226*). Zobacz: Welzel ... s.34

⁴³ Jarosław z Lubszy, wzmiankowany po raz pierwszy w dokumencie wystawionym w Koźlu w dniu 24 kwietnia 1425 roku. Wtedy to Konrad VII Biały, książę oleśnicki oznajmił, że stawiał się przed nim Piotr Kiczka, wójt Bytomia i wspólnie z Elżbietą, swoją żoną, oświadczyli, że pożyczili od Piotra, Jarosława i Janusza, braci - dziedziców Lubszy, 40 grzywnien groszy praskich rachuby polskiej, zastawiając im, dopóki dług nie zostanie zwrócony, wójtostwo w części Bytomia należącej do księcia oleśnickiego (*CDS VI 173*).

⁴⁴ Jan Schilhan z Otmętu, wzmiankowany w dokumentach w latach od roku 1442 (*CDS VI 212*) do 1461 (*CDS VI 252*).

⁴⁵ Bogusz de Zironyowicze - bliżej niezany.

⁴⁶ Mikołaj Radomski - bliżej niezany.

⁴⁷ Mikołaj Colmas - wzmiankowany także w dokumencie z 27.02.1466 roku jako Mikulass Colmass von Piechoticz (*CDS VI 276*).

⁴⁸ Mikołaj Strasseck, wice wójt strzelecki - bliżej niezany.

⁴⁹ Konrad Kozłowski - pisarz książęcy. Występuje w dokumentach jako pisarz księcia Bernarda w latach 1449 - 1454 oraz księcia Mikołaja I w dokumencie z 24.03.1462 roku (*Veldtrup ... s.468*)

Worauf wir dan solch Ihr unterthenig gehorsambist und zimbliche bitt genedigist angesehen und mit wohlbedachtem mueth, guetem rath, rechtem wissen und nach allersets eingezog: und abgeforderten aussfuhrlichen bericht und guetachten gedachtes Privilegium in allen seinen Puncten, Clausulen, artikeln und mainungen auss Landsfurstlicher macht und Khoniglichen gnaden nit allein confirmirt und bestattiget, sondern sye uberdiss dahin und so weit gnedigist befreyet und begnadet, das Sie alle Jahr drey Mahl alss auf St: Benedicti⁵⁰, St: Viti⁵¹, und St: Brigittitag⁵² Jahr: und in der wochen einmahl, alss am Pfinstag, wochenmarkhts Ihrem belieben nach und wie Jahr: und wochenmarkhts freyheit vermag, allermassen andere Stott mit dergleichen begnadungen furgesehen sein, halten, uben und hegen: darnebens unter der Burgerschafft die Zunfften an: und aufrichten, wie nit weniger und letztlichen sich des Wein: Bier: Brandtwein und methschankhs Irem gefallen nach gebrauchen sollen, khonnen und mogen.

Thuen dis hiemit wissentlichen Crafft dits briefs aus Landesfurstlicher macht. Mainen, setzen und wollen, das sie sich diser unser gnedigisten Confirmation und von neuem gegebenen Jahr: und wochenmarkhts: freyheiten, an: und aufrichtung der Zunfften und des Wein: Bier: Brandtwein und Mathschanckh, erfrewen, geniessen und solches alles Ihrem gelieben und notturfft nach gebrauchen sollen, khonnen und mogen, von Uns und sonst iedermenniglich unverhindert. Doch anderen Stetten, so mit dergleichen freyheiten begnadet sein, und dem Grundtherrn wegen des wochenmarkhts an seinen standtgelt oder Markht Recht ohne nacht heil und Schaden: wie nit weniger das Sie wegen des Wein: Bier: Brandtwein: und Metschankhs wie andere stett den im Land Schlesien gewohnlichen Biergroschen: Item den jetzt new angesetzten und kunfftigen Brandwein-aufschlag iederzeit in Vnsrer Opplisches Ober Bier: und Zohlgelts-Einnember Ambt abzufuhren, den Brandtwein auch selbst nit Brennen, sondern das Sie solchen von Ihrem Grundtherrn azunemben schuldig und verpflichtet sein wollen.

Unnd gebieten darauf allen und jeden unsern unterthanen, geistlich und weltlichen, was wurden, Standts, Ambts, oder

⁵⁰ Dzień św. Benedykta przypada 21 marca.

⁵¹ Dzień św. Wita obchodzony jest 15 czerwca.

⁵² Dzień św. Brygidy przypada 1 lutego.

weesens sie sein, Insonderheit aber ieczig und Khunfftigen Haupt - und andern Ambtleuthen in unsern Furstenthumben Oppeln und Ratibor auch sonst menniglich ernstlich und vestiglich mit disem brieff und wollen das sie gedachts Stadtl Woschnickh bey disem Ihnen von Unss auss gnaden bestattigt und Confirmirten Privilegio wie auch berurten von neuen gegebenen Begnadungen und Freyheiten nit Hindern noch Irren oder solches andern zuthuen gestatten, sondern Sie vielmehr dabey von Unsertwegen schitzen, handthaben und geruhiglich darbey verbleiben, erfrewen, geniessen und gebrauchen lassen, alss lieb ainem ieden seye Vnser schwere Straff und ungnadt zu vermeiden. Das mainen und wollen wir ernstlich.

Mit Urkhundt diss brieffs besigelt mit unserm Kheniglichen anhangenden Secret Insigl. Dergenen ist in der Statt Wienn den funf und zwaintzigisten Monathstag Aprilis Nach Christi unsers lieben Herrn und Seeligmachers Geburth im Sechzehenhundert ainunddreissigisten, Unserer Reiche des Hungarischen im Sechsten und des Bohaimbischen im viertten.

(-) Ferdinand

Ad mandatum Sacrae
Regiae Maiestatis proprium.

Literatura

- Grünhagen C.: *Regesten zur schlesischen Geschichte. CDS VII.* Breslau 1884
- Grünhagen C. Wutke C.: *Regesten zur Schlesischen Geschichte. CDS XVI.* Breslau 1892.
- Igalfy – Igaly L.: *Die Freiherren Kochtitzky von Köchtitz und Lublinitz. Jahrbuch der Heraldisch – Genealogischen Gessellschaft „Adler“.* Wien 1991
- Krause W.: *Piastenurkunden im Herrschaftsarchiw Turawa, Kreis Oppeln. W: Oppelner Heimatblatt, Jg 10 (1934) nr 1*
- Maroń F.: *Materiały źródłowe do dziejów Kościoła w obecnej diecezji katowickiej. Protokół wizytacyjny z 1619 roku. W: Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne VII 1974.*
- Musioł L.: *Las komunalny miasta Woźniki, maszynopis.*
- Musioł L.: *Protokolarz miasta Woźnik.* Wrocław 1972
- Musioł L.: *Woźniki, Dzieje miasta od czasów najdawniejszych do połączenia z Macierzą w roku 1922.* Opole 1971.
- Pilnaček J.: *Rody stareho Slezska. Dil VI Jilove u Prahy* 1972
- Saurma von und zu der Jeltsch H.: *Wappenbuch der schlesischen Städte und Städtel.* Berlin 1870
- Szczech B.: *Maria Kochcicka na Woźnikach Kamieńcowa sprzedaje Janowi Engłowi z Wrocławia karczmę z gruntem w Woźnikach 23 kwietnia 1599 roku.* Katowice 2000
- Szczech B.: *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii.* Lubsza – Zabrze 1998.
- Szczech B.: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko - strzeleckiego nadany dla Woźnik dnia 3 kwietnia 1454 roku.* Zabrze 1997.
- Szczech B.: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko – strzeleckiego dla Woźnik z 1454 roku.* Katowice 2000
- Veldtrup D.: *Prosographische Studien zur Geschichte Oppelns als Herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter.* Berlin 1995
- Wattenbach W. Grünhagen C.: *Registrum St. Wenceslai. CDS VI.* Breslau 1865
- Weltzel A.: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag.* Rattibor 1882

